

Gianni Celati

Apokrifni bralci knjig

Student književnosti, ki je prišel v Milano, da bi obiskoval predavanja književnosti na univerzi, je dolgo časa skušal razumeti, kaj hočejo povedati knjige in kaj profesorji, ki predavajo o knjigah ter književnosti.

Takoj, ko je pristal na univerzi, je bil v zadregi, saj so bila zanj vsa predavanja, na katera je hodil, nerazumljiva. Poleg tega se je sramoval, ker je prihajal iz poklicne tehnične šole, katere di-jake imajo za manjvredne od gimnazijcev; in tako je naš študent velikokrat zardeval.

Včasih, ko ni razumel niti desetinke stavkov katerega izmed profesorjev, je zardel do ušes in moral je zbežati iz predavalnice. Povsod je iskal knjigo, ki bi mu razložila, o čem govorijo knjige in profesorji.

Nekega dne je spoznal štiri študente iz Neaplja in opazil, da so zahvaljujoč dolgi izkušnji »faliranih« študentov brez statusa spoznali, kaj se dogaja v univerzitetnih predavalnicah. Našemu študentu še ni uspelo najti knjige, ki bi mu razložila, o čem govorijo knjige in profesorji, in tako se je obrnil na štiri Neapeljčane, ki so mu rade volje razložili svoje prepričanje.

Povedali so mu, da vsi univerzitetni profesorji ne počno nič drugega kot to, da se ponašajo z dobrim razumevanjem knjig, ki so jih prebrali, in da se morajo tudi študentje naučiti tega.

Naš študent je takrat začel pozorno opazovati vse profesorje in na koncu se mu je ta razlaga zdela sprejemljiva. Tako se je lotil učenja razgovorov in obnašanja svojih predavateljev, da bi se lahko tudi sam ponašal s tem, da je odlično razumel dela na programu in tako opravil kakšen izpit.

V začetku se mu je zadeva zdela malo težka zaradi vseh knjig, ki jih je moral prebrati, a štirje študentje iz Neaplja so mu priskočili na pomoč z razlago, kako se stvari streže. Povedali so mu, da je dovolj, če se iz knjige potegne nekaj najpomembnejših stavkov, tako da se lahko eno idejo postavi nasproti drugi. Tako bo dokazal, da je vse razumel. Po njihovem mnenju najpomembnejših stavkov

ni niti treba potegniti iz knjige, temveč kar iz uvoda, ki razlaga, o čem le-ta govori. To naj bi bila najboljša metoda.

Ko je študent književnosti te nasvete prenesel v prakso, je v resnici opravil nekaj izpitov z dobrimi ocenami. V tem pa se mu je porodil dvom, ki ga je nekaj mesecev ves zmeden premleval. Dvom je bil tale: jasno mu je bilo, da profesorji ne govorijo zato, da bi se ponašali s tistim, kar je napisano v knjigah, temveč le zato, da bi se ponašali pred samimi seboj, da so pač razumeli. Zaradi istega razloga mu ni bilo jasno, kaj piše v knjigah in kaj je torej on sam govoril, ko se je na enem izpitu pretvarjal, da jih je razumel.

Ta dvom ga je zaustavil, tako da je taval po ulicah in premišljeval in ni več mislil na izpite, ki bi jih moral opraviti, vse dokler nekega dne ni zbral poguma in štirim Neapelčanom predstavil svojega problema s temi besedami: »Torej, če profesorji ne delajo drugega, kot da govorijo o tem, kar so razumeli, o čem potem govorijo knjige?«

Oni štirje so mu prešerno odvrnili, da o tem ne vedo ničesar, in enako so mu odgovorili vsi drugi študentje, katerim je predočil problem, pa tudi dva asistenta z univerze, ki sta bila osupla nad vprašanjem. To vprašanje se je našemu študentu zdelo povsem sprejemljivo in spet se je začel sramovati in zardevati, ne le zato, ker ni razumel, ampak zato, ker so drugi zasmehovali njegova prizadevanja.

Njegov študentski položaj je postajal vse bolj nevzdržen. Bil je poln dvomov in ko je videl, da za druge to ni imelo nobenega smisla, se je odločil, da zapusti univerzo in prekine vsak stik z družbo študentov, s katerimi je živel in za katere so bile knjige le nekaj, za kar se je bilo treba pretvarjati, da so razumeli, delati se, da so razumeli, kar so razumeli profesorji, da bi tako opravili izpite.

Odločil se je, da si bo poiskal prostor, kjer se bo lahko posvetil branju knjig (ne da bi moral poslušati bahanje profesorjev), da bi končno razčistil, o čem govorijo in kaj hočejo povedati knjige.

Dolge ceste, ki vodijo na periferijo glavnih mest, so velikokrat deprimirajoče, a jih je lahko prevoziti — stalno vozijo avtobusi. Naš študent se je odpeljal z enim od teh avtobusov in si našel poceni bivališče na koncu naseljenega sveta. Tu se je takoj lotil branja kupa knjig, ki si ga je nabral, da bi poskušal razumeti, kaj hočejo povedati knjige, in da bi tako našel svojo življenjsko pot.

Majhno stanovanjce, v katerega se je vselil, je delil z mlado žensko brez poklica, ki je imela, kot on, malo denarja. Tudi ta ženska je prehodila dolgo pot periferij, potem ko je zapustila moža in s tem svoj poklic poročene ženske — edini, ki ga je imela.

Tisti daljni del mesta se je zdel neobljuden, brez trgovin, s psi, ki so se potepali po ulicah, kjer je bilo le malo prometa. Na tleh je bilo vedno rdečkasto blato in v zraku neke vrste potujoč

oblak prahu, kot da bi veter prinašal pesek iz puščave. Vendar pa je bilo tako le zaradi vrtnja za razširitev vodovoda in plinovoda za nove hiše, ki so nenehno rasle.

Z okna sta prej imenovana videla le okna drugih hiš, podobnih tisti, v kateri sta prebivala, ali pa prostrana zemljišča, kjer so med kovinskimi odpadki in med uničeno travo bile karoserije avtov, od katerih je ostal le rjast prah. Ob meglenih dnevih pa končno nista nič videla, do obzorja je vse izginilo in takrat sta vedela le, da sta tam kot stanovalca velikega bloka, v širnem svetu, na katerem sta se tudi onadva pojavila kot deževniki v zemlji.

Stanovanje vedno v neredu; on je od jutra do večera zleknjen na kavču v dnevni sobi bral knjige, ona je sedela v kuhinjski niši in prežvekovala žvečilni ter prelistovala skladovnico ilustriranih revij. Tako sta študent književnosti in mlada ženska preživljala velik del svojih dnevov, do večerje. Ven skorajda nista hodila, saj sta imela malo denarja, vsake toliko pa sta poslušala glasove zunanjega sveta in opazila, da zunaj dežuje, da se je končalo poletje, da je bilo zunaj megleno, da je bila pozna jesen.

Zvečer sta šla zgodaj v postejo, veliko sta spala in sanjala dolge dolge sanje. Obema je bilo spati tako lahko, bila je to najlažja stvar na svetu.

Včasih se je študent momljaje pojavil v sobi mlade ženske — gnala ga je mladostniška sla, da bi jo zajahal. Ona ga je sprejela v svoji postelji ali pa tudi ne, odvisno od trenutnega razpoloženja.

Ob sivih jesenskih popoldnevih se je mlada ženska včasih naveličala biti sama v kuhinji in listati ilustrirane časopise in žvečiti žvečilne gumije in je šla sedet v dnevno sobo, da bi gledala študenta, ki je bral knjige. Branje knjig ji je vzbujalo radovednost tudi zato, ker sama ni nikoli mogla prebrati cele strani polne besed, ne da bi se utrudila. Vedno so jo zmedle tiste enolične natiskane črte, ki so ji vzbujale dolgčas in jo odvrčale od branja.

Ko je šla v dnevno sobo gledat študenta, ki je bral knjige, je dolgo časa tiho stala tam, na koncu pa se je pozanimala: »Ali je užitek toliko brati?« Takrat je odložil knjigo, ki jo je bral, in začel govoriti o romanih in znanih romanopiscih, pesnikih in dramatikih in tudi o kakem mislecu, katerega ideje so poslušalko takoj uspavale.

Vsak dan je preletela ponudbe dela v časopisih in si podčrtala najbolj zanimive in si zadala, da bo naslednjega dne tja telefonirala, da bi se podrobneje pozanimala, za kakšno delo gre. Po večerji pa je na vse pozabila, tudi na ponudbe za delo, zgodaj je šla v posteljo in dolgo sanjala.

Prišel pa je trenutek, ko sostanovalca nista imela skoraj več denarja, morala sta si najti zaposlitev. Mlada ženska je shajala z majhnim posojilom svoje sestre, ki je živela v Codogno, študent pa se je

že predolgo preživljal z ostanki štipendije v pričakovanju, da bo našel pravo življenjsko pot.

Študent je mislil, da bi bilo zanj najbolje, da bi začel prodajati knjige, tako bi lahko še naprej veliko bral. Morda bi se lahko tudi s svojimi strankami pogovarjal o branju in dobil kak nasvet od tistih, ki so prebrali več od njega; to je bilo njegovo veliko upanje.

Brkati moški srednjih let ju je sprejel v oddelku obročne prodaje velike založniške hiše in jima razložil, da prodajajo od hiše do hiše knjige, predvsem pa enciklopedije na obroke. Izkazalo se je, da je bil brkati moški direktor oddelka, inženir, ki se je — kot je sam odkrito priznal — lotil prodaje knjig, ker mu je ta zaposlitev omogočala dober zaslužek.

»Jaz imam preizkušeno metodo prodaje, o tem ni nobenega dvoma,« je rekel brkati moški, »a videti je treba, če ima nekdo kvalitete, da to razume. Takoj vaju popeljem malo naokrog, da vidita, kako se dela. Potem se bomo odločili.«

Vetroven, malo deževen dan je. V velikem inženirjevem avtomobilu se študent in mlada ženska peljeta po predmestnih predelih, za katere nista vedela niti, da obstajajo. To so predeli velikanskih blokov, ki se dvigajo med golim podeželjem, ali pa četrti, ki se zdijo neskončne prostranosti reklamnih napisov, ali predeli, čez katere brzijo reke vozil, ki drvijo proti avtocestam. S seboj imata seznam morebitnih kupcev, ki ga je preskrbel prodajni oddelek velike založniške hiše, in ga prelistujeta, medtem ko gledata skozi okno in se sprašujeta, kje so in kaj se bo zgodilo.

Ves dan se vrstijo iste stvari. Pozvonijo pri vratih morebitnega kupca v enem izmed velikih blokov in se predstavijo neznanim ljudem, razložijo jim, da delajo raziskavo tržišča — hoteli bi anketirali enega člana družine, da bi zvedeli, kakšne knjige ima najraje, kaj bi rad bral itd.

Inženir je svojima dvema učencema že razložil, da faza prvega stika s klientom, to je od trenutka, ko pritisnejo na zvonec, ne sme trajati več kot tri minute. V treh minutah mora prodajalec doseči, da ga povabijo noter; udobno se usede, opravi intervju, zapiše odgovore na izbran vprašalnik in anketirancu takoj ponudi nakup enciklopedije ali zbirke zelo dragih knjig in medtem ko razlaga sistem mesečnih obrokov, že sestavi kupoprodajno pogodbo.

Učenca gledata inženirja, kako se stalno samozavestno premika po stanovanjih tistih neznancev, kjer pozvonijo. In gledata neznance, ki se ne znajdejo v svojem stanovanju, v svojih dnevnikih sobah, med svojih pohištvo in okraski, ko jih prepričaš v nakup dragih knjig, za katere niso nikoli slišali in ki jih ne zanimajo.

Če neznanci odkimajo, češ da jih zadeva ne zanima, inženir takoj navede njihove odgovore, napisane na vprašalniku, in jim dokaže, da si nasprotujejo v izjavah.

Če potem neznanci ugovarjajo bolj prepričljivo, kot na primer: »Ne, ne bom kupil knjig, druge stvari imam, na katere moram misliti,« jim inženir osorno odgovori, ne da bi jim pogledal v obraz, ter jim jasno pokaže, da z njimi zgublja svoj dragoceni čas. Sistematično prekine vsak njihov ugovor in navede cel seznam dobrih razlogov za nakup knjig.

Učenca razumeta, da se inženirjeva sposobnost kaže v tem, da z gotovostjo odgovori na vse ugovore, navede vse razloge za nakup knjig, jih torej na hitro prekine (ta faza ne sme preseči šestih minut) in nemudoma ponudi stranki pero, da podpiše pogodbo.

Kot je inženir že razložil učencema, se mora prodajalec vedno usedi na strankino desno stran, tako da se zdi gib, s katerim poda v roke pero, čisto preprost, podpis pogodbe pa le naraven zaključek. To je kretnja velike spretnosti, ki vedno znova preseneti učenca.

Ko se stranka znajde s peresom v roki, in ko ji ne pride na misel noben ugovor več, nagne roko in podpiše pogodbo. Inženir — medtem ko že stoji, pripravljen na odhod — ji jo takoj iztrga iz rok. Ko se inženir odpravi, se neznanec včasih pokesa, da je podpisal, in ga pokliče nazaj, da bi še enkrat pretresla zadevo. Ne da bi se obrnil, inženir odgovori, da se bo moral dobiti z odvetniki založniške hiše, saj je pogodba vendar pogodba in jo je treba spoštovati.

Drugekrati se zgodi, da se neznanec želi pozanimati o knjigah, ki jih je kupil. Inženir v takem primeru suho odgovori, da ne ve nič, saj on knjige prodaja, ne pa bere.

Preden ju je poslal prodajat knjige v izgubljena predmestja, ju je inženir preskrbel s serijo zelo natančnih navodil o svoji metodi in o njenem duhu. Rekel je: »Nikoli ne bodita zaupna s stranko. Stranko je treba vedno držati malo v strahu, rahlo v zadregi, tako kupi na hitro, da se reši zadrege. Če pa z njo ravnate lepo, potem misli, da je premetena, in ne kupi nič. Bodita previdna, to je zakon sveta!«

In zdaj si zamislimo študenta književnosti in mlado žensko, ki so ju poslali v prodajno misijo. Študent se je predstavil v domovih neznancev in oponašal je inženirja — tekoče je govoril, v stilu brezobzirnega človeka. Mlada ženska je bila njegova asistentka — v pravem trenutku mu je ponudila obrazec, pogodbo in pero.

Ko je prišel trenutek, ko je moral spodbiti ugovore neznancev, se je študent držal duha metode. Glede na metodo je bilo treba na ugovore strank odgovoriti s stavki, ki niso imeli nobene zveze z njihovimi ugovori, ki pa so sugerirali dober motiv za nakup. Le na ta način bi kupec zgubil nit misli in noben ugovor mu ne bi več padel na pamet.

Še kar enostavno je spodbiti ugovore, če pa hočeš podati pero v desno roko na tako naraven način, da stranka podpiše pogodbo, ne da bi se zavedla, moraš biti prav gotovo zelo spreten in tega se ni lahko naučiti.

Zaradi tega jima po šestih dneh trdega dela, v katerih sta od jutra do večera hodila po deprimirajočih predelih in brezuspešno poskušala izročiti pero v roke, ni uspelo prodati niti ene knjige.

Inženir ju je poklical k sebi in ju vprašal: »Povejta mi, no, kaj je narobe z vama? Ali sta omejena? Pijeta? Ali morda bereta knjige?«

Student je s sklonjeno glavo priznal, da je eden tistih, ki veliko berejo. Ob tem je začel inženir ves besen kričati: »Zato ne prodata ničesar, Kristus! Stranke vaju zavohajo!«

Potem se je umiril in učencema prikazal realno stanje: »Stranka kupi, ker se počuti manjvredno ali ker je v zadregi, skratka, počuti se neenakopravno, samo zato. A če zavoha, da je prodajalec nekdo, ki bere knjige, takoj podvomi. Zasluti, da je treba knjige tudi prebrati, ne le kupiti. In potem ne kupi ničesar — to je potem stranka, zapravljen za vse življenje!«

Inženir zaskrbljeno doda: »Zato, ker stranke zavohajo, Kristus, da zavohajo! Zato ne sme dober prodajalec nikoli brati knjig, da ga ne bi stranke zavohale in podvomile.«

Student književnosti ni docela dojel te ideje, a ji ni dal veliko teže, saj se ni hotel preveč truditi, da bi razumel stvari, ki ga niso zanimale; konec koncev je njega zanimalo branje knjig, ni ga vendar brigalo, če ga stranke zavohajo.

Vendar pa je minilo še nekaj dni, v katerih ni pero za podpis pogodbe nikoli končalo v desni roki stranke z zaželeno naravnostjo tudi zato, ker so se stranke burno pritoževale, ko sta jim ga na silo porinila v roko; včasih so celo vrgle ven oba vsiljivca in znašla sta se na cesti — ponižana in ničvredna.

Inženir ju je ponovno poklical k sebi in jima postavil ultimati: »Dobro me poslušajta, vidva, in to zadnjikrat, ker nimam časa, da bi ga zgubljal z vama! Vprašati se morata tole: kaj je knjiga? Knjiga je potiskan papir za prodajo, preden je stvar, ki se jo bere. To je konkretnost stvari. Če razumeta to, bosta imela v rokah ključ misli in lahko se bosta rešila vseh iluzij o knjigah.«

Inženir je nadaljeval: »In vedita, da stranka misli ravno tako. Tudi ona hoče le konkretnost stvari, ne iluzij besed. Vendar le, ko se bosta vidva spremenila in postala kot stranka, vaju bo ta lahko imela za sebi enaka. Ker ne bo več zaznala vonja po iluzijah, ki polnijo glave tistih, ki berejo knjige. Ali se bosta spremenila? Deset dni časa imata, da to dokažeta.«

Student je na hitro zamomljal, da se bo spremenil, a le zato, ker je bil tako zaprepaden, da ni vedel, kaj govori. Po drugi strani pa — ali ni bila sprememba že to, da je šest dni v tednu hodil naokoli po neznanih predelih sveta, da je jedel sendviče po gostilnah in da je bil doma šele pozno zvečer, utrujen in ves zmešan? In kdaj naj bi imel čas, da bi mislil na branje knjig?

In končno nedelja. Cel dan je bil študent sam doma in samoumevno je vzel v roke roman in ga bral do večera; zgubil se je v iluzijah in v fantaziranju, o katerem govorijo knjige.

Zvečer se je mlada ženska vrnila z obiska pri sestri, ki je živela v Codogno, in našla svojega sostanovca zatopljenega v branje. Rekla mu je: »Zakaj res ne nehaš brati knjig, kot je rekel inženir?«

Študent je odgovoril: »To je noro, to je teorija norca, ti verjameš vanjo?«

Mlada ženska je razložila: »Midva morava vendar zaslužiti, nimava izbire.«

Študent pa je zalučal knjigo ob tla in zakričal, saj je bil sit: »Tebi, ki bereš samo ilustrirane časopise, je lahko pridigati o knjigah. Zakaj ne greš ti sama prodajat enciklopedij? Nevedne kot si, te stranke gotovo ne bodo zavohale!«

Mlada ženska je pomislila, da ima študent prav. Glede na to, da ni nikoli brala knjig, je v primeru, da bi šla sama, stranke ne bi zavohale.

Tako je spet postala ženska s poklicem: lase si je postrigla na kratko, z resicami spredaj, preuredila si je staro krilo in ga skrajšala nad koleno, našminkala se je in si obula visoke pete (bila je bolj majhne postave) in se je nekega jutra sama odpravila prodajat knjige od hiše do hiše po mestnih obronkih. Tam je z drugimi ljudmi čakala avtobus ob belem dnevu.

Dva tedna kasneje. Zvečer se je študent vrnil domov siv v obraz, saj tudi tistega dne ni prodal nič. Ženska je pripravila večerjo in skupaj sta sedla k mizi. Študent je vprašal: »In, kako ti je šlo danes?« Ona je odgovorila: »Tudi danes dve enciklopediji.«

Po večerji je študent ostal na nogah, buljil v zid in govoril sam s seboj: »Tudi jaz bi rad, da bi me stranke sprejele kot sebi enakega. Rad bi se spremenil, resnično spremenil, a ne morem. Tako me je sram.«

Ženska mu je rekla: »Če hočeš, ti pomagam.« On je vprašal: »Kako le?« Ona je pomislila in odgovorila: »Lahko bi pazila, da ne padeš v skušnjava.«

V novembru smo in posli mlade ženske cvetijo. Inženir je bil z njima zelo zadovoljen, saj sta se resnično spremenila. Ni vedel, da sta hodila na delo ločeno; vsak večer je našel na svoji mizi dve ali tri pogodbe in edino to je bilo pomembno. Študent pa ni nikoli nič prodal in živel je na plečih mlade ženske.

Ob povratku z dela ga je ona nadzirala, da bi videla, če še vedno misli na branje. Sledila mu je iz sobe v sobo, da ne bi padel v skušnjava in vzel v roke knjigo. Vsake toliko je skušala razbrati njegove misli in mu iznenada rekla: »Priznaj, da še vedno misliš na knjige!«

On se je skoraj vedno zatopil v molk, včasih pa je zardel in priznal: »Da, res je, še vedno mislim na to.« Potem mu je ona dajala

nasvete: »Zakaj ne poskusiš prelistati mojih ilustriranih časopisov, ko te zagrabi skušnjava?«

Ob nedeljah je ona hodila v Codogno k svoji sestri, da se je sprehodila po deželi, in morala ga je vzeti s seboj, sicer bi se, ko bi bil sam doma, prav gotovo lotil branja. Študentu pa ti sprehodi niso kaj prida ugajali, dolgočasil se je, ko ga je opozarjala na vonje dežele, predvsem pa ni prenašal njene sestre, ki je govorila le o otrocih in o nakupih za dom. Skratka, nedeljski izleti so ga spravljali ob živce še bolj kot delovni dnevi.

Odkar ni mogel več brati knjig niti misliti na to, kaj hočejo povedati, je bil študent ob delavnikih vedno zelo nemiren. Bil je obupan, nič ga ni potolažilo, le misel, da bi zajahal žensko.

Tako ga je mlada ženska vsako noč sprejela v svojo posteljo. In tam je, preden sta zaspala, on vedno govoril o čudni misli, ki ga je mučila: »Ali prav jaz živim to življenje? Meni se zdi, da ne, ker je preneumno. Torej, zdi se mi, da nisem jaz, temveč nekdo drug, ki ga gledam od zunaj in vem vse o njem in se ga sramujem. Ampak če tega drugega vidim od tam zunaj, kje sem potem jaz? Sem nekaj ali nisem nič?«

Poleg tega se je vsako noč zbuval in mučila ga je nespečnost (ni bil več v obdobju, ko je bilo tako lahko spati) in moral je v kuhinji gledati zid in čakati, da ga je spet zagrabil spanec.

Takrat je vstala tudi mlada ženska, da ga je nadzirala, da ne bi skrival začel brati kake knjige. In ko ga je zagledala z glavo v rokah, kako je tožil, se ji je zasmilil. Prinesla mu je kak ilustriran časopis, da ga je prelistal, in mu ponudila košček žvečilnega gumija, da bi ga odvrnila od misli in skušnjave.

Kljub sostanovalkini skrbi si je študent skušnjave tudi sam iskal. Ustavil se je na primer pred vsemi izložbami knjigarn, mimo katerih je šel.

Nekega jutra je pred knjigarno srečal asistenta z univerze, s katerim se je nekajkrat pogovarjal. Ta ga je povabil na predavanje, ki naj bi bilo v mestnem gledališču, kjer naj bi se sestali kritiki in znani pisatelji. Študent je povabilo sprejel.

Ko je prišla nedelja, je hlinil, da je bolan, da bi ne spremljal mlade ženske v Codogno. Popoldan se je z avtobusom odpeljal do starega gledališča, nabito polnega tistih, ki so brali knjige. Govoril je slaven kritik odličnega in mladostnega videza in takoj za njim je začel drugi slaven, a bolj zrel kritik, ki so ga vsi klicali Aborgast (ime osebe iz filma Alfreda Hitchcocka, kateri ni bil prav nič podoben).

Študent književnosti je poslušal predavanje in srce mu je močno bilo tudi zato, ker ni kdovekaj razumel. Ko pa je bilo občinstvo pozvano, da postavlja vprašanja, je dvignil roko in zbral pogum ter

se obrnil na kritika z imenom Aborgast in ga pobaral o njegovem književnem okusu.

Aborgast je tako odgovoril: »Moj književni okus? Jaz pričakujem, da knjiga ne toži. Če je avtor obupan, naj se obesi. Jaz preberem dve ali tri strani in ko vidim, da se avtor pritožuje ali obupa, ga raztrgam. Nič boljšega ni kot dobro raztrgati avtorja — za opozorilo, da je na slabi poti.«

Dekonzentriran in zaradi tega razgovora zelo osramočen, je študent kljub temu zbral pogum in postavil še eno vprašanje, ki mu je že dolgo ležalo na srcu, namreč kaj želijo povedati knjige. To pa je le razdražilo Aborgasta, ki je prekinil razpravo, rekoč: »Te stvari sprašuje samo tisti, ki ne razume ničesar o literaturi. Če v kaki knjigi najdem tovrstno vprašanje, raztrgam njenega avtorja za celo življenje.«

Bolj potrta kot kdajkoli prej se je študent vrnil domov, zardeval je do ušes in se od sramu opotekal, saj se je zaradi odgovora slavnega kritika počutil neumen in neveden. Takoj, ko je prišel domov, in medtem ko je čakal, da se kolegica vrne iz Codogna, je začel brati knjigo.

Naslednjega dne je začel naskrivaj brati knjige — ko je le imel kaj časa, predvsem med vožnjo z avtobusom ali v podzemni železnici. Ko je dospel pred hišo, kjer bi moral anketirati kako stranko in jo prepričati v nakup enciklopedije, ga je vedno znova minila volja in poiskal si je kavarno, kjer je lahko v miru nadaljeval z branjem. Ob koncu svojega namišljenega dela se je kak večer ustavil v mlekarni pod stanovanjem in zaključil roman, ki ga je začel brati zjutraj in ki ga je, preden je stopil v blok, zabrisal v smetnjak.

Vendar pa v tem času ni imel več volje, da bi brezciljno taval po deprimirajočih četrteh in bral romančke, kupljene v postajnih trafikah. Delo prodajalca knjig na obroke mu ni več ustrezalo. Veselilo bi ga pisati, postati kritik in objavljati knjige, ki bi jih drugi uspešno prodajali naokoli.

Tako je prenehal hoditi v deprimirajoče predele in je samo pohajkoval in med pohajkovanjem sanjaril.

Neke noči ga je zagrabilo, da bi si večkrat vzela mlado žensko. Ko je bil končno zadovoljen, so mu iz ust privreli tile stavki: »Kako bi bilo lepo zdaj do jutra brati kakšen roman, se potem stuširati, se usesti za pisalni stroj in napisati članek, ki naj bi razložil, kaj knjiga pomeni. Spoznal sem, da je to moja življenjska pot.«

Takšno fantaziranje se je mladi ženski zazdelo nenavadno in zasmejala se je. On se je užaljen vrnil v svojo sobo ter zaloputnil z vrati. Od naslednjega dne se ni več skrival, ko je bral knjige.

Prihajala je že zima in študent je cel dan hodil po ulicah mestnega središča, vstopil v kakšno knjigarno in načrtoval kolosalne nakupe knjig vseh vrst. Še vedno so ga pekli odgovori slavnega kritika,

zaradi katerih se je počutil neumen in neveden in razmišljal je, kako bi se maščeval.

Inženirju je šel povedat, da ne bo več delal in da je bila njegova metoda čisto navadna goljufija. Le malo je manjkalo, pa bi ga brkati inženir zbrcal.

Nekateri mislijo, da so ambicije predsodki, ki hočejo prek naših bolečin postati substanca. In v tistem času je študent zelo trpel, saj se je hotel posloviti od tistega drugega, ki je živel neumno in nesmiselno življenje, od tistega, ki ga je gledal od tam zunaj in katerega se je sramoval, ki prav gotovo ni bil on, pač pa nekdo drug, revež, kdovekdo.

Potem, ko ga je inženir pregnal s kupom žaljivk in se je znašel na ulici, je začutil, da mu ni več do tega, da bi delil stanovanje s tisto majhno, samozavestno žensko, ki ni razumela njegovih ambicij.

Tako je šel živeti z dekletom, ki se mu je predstavila kot strastna bralka romanov — prebrala naj bi vse, kar ji je prišlo pod roke, a se je na koncu izkazala kot navadna lažnivka, ki je sicer prebrala nekaj knjig za obvezno branje, ko je še hodila v šolo, kasneje pa ji ni uspelo prebrati ničesar več (kot je priznala), ker se je ob vsaki knjigi v hipu pogreznila v globok spanec.

To odkritje je zelo razočaralo našega študenta književnosti. Ker pa se je že vselil v stanovanje lažnivke in ker je bila zima huda in stanovanje udobno, je torej mislil, da bi se splačalo ostati.

Meseca maja je inženir gledal mlado žensko z očmi očaranega moškega. Ne le, da mu je vsak dan prinašala sklenjene pogodbe, ampak je znala celo voditi oddelek, poleg tega pa je odkrila, kako bi obnovili oziroma razširili sezname morebitnih kupcev. Eden izmed vodilnih te založniške hiše je to zelo cenil in ženski so ponudili mesto v komercialni upravi.

Prekinila je torej s delom pri brkatem inženirju in nekega majskega večera jo je ta povabil na poslovilno večerjo.

Komaj sta sedla za mizo neke gostilne na deželi v okolici reke Ticino, se je inženir zavedel, da ga je pogled tiste ženske tako očaral, da je začel jecljati.

Nekdo je pri sosednji mizi pripovedoval, da so prejšnji mesec našli tam čisto uničeno truplo, ki ga je naplavilo pod cementni pomol; bilo je truplo nekega gospoda, ki je umrl zaradi infarkta, ko je šel na ribolov. Ta žalosten pogovor je opogumil zrelega inženirja in je poskusil srečo. V mislih je imel tistega strohnjenega gospoda, ki tega ni mogel več. Začel je torej osvajati žensko z lepim pogledom in to počel cel večer ter na koncu vprašal, če bi zbežala z njim.

»Zbežati — kam?« je med smehom vprašala ženska.

»Peljal bi vas na ogled Bangkoka, Singapurja, Balijska,« je predlagal moški, »ali ne bi hoteli iti na lepo potovanje?«

»Ne. Raje grem v Codogno k sestri,« je odvrnila ženska in mirno pristavila: »Vi nimate pri meni nobenega upanja, takoj vam povem.«

Ali je inženir dobro pretehtal te odgovore isti večer in v dnevih, ki so sledili? Tega ne vemo. Dejstvo pa je, da sonce njegovih želja sedaj vzide zgodaj zjutraj in zaide šele pozno ponoči in mu obsveti oči s čudnim bleskom.

Brkati moški je bil nemiren, zanemarjal je posle in se naposled odpravil v turistično agencijo ter kupil vozovnice za potovanje v Bangkok, Singapur in Bali. Poslal jih je mladi ženski in jih prejel takoj nazaj s pripisom: »Jaz grem raje v Codogno.«

Ob tem si lahko zamislimo, kaj vse je prišlo na misel brkatemu moškemu. Misлил je na žensko, ki je šest mesecev nazaj prišla k njemu v oddelek, bedasta in nebogljená bralka knjig (kot tisti njen žalostni sodelavec študent) in se nato prelevila v čudovito prodajalko, ki je nobena stranka ni več zavohala. Toda v tisti ženski je bilo še nekaj več, česar inženir ni razumel in kar ga je vznemirjalo — predvsem v njenem lepem pogledu.

Nekega večera je po večerji pozvonil pri njenih vratih, ker je začutil potrebo po pogovoru. Takoj, ko je mlada ženska odprla vrata, ji je izpovedal občudovanje, ki ga je gojil do njenega lepega pogleda, iz katerega je menda razumel del tega, kar je nosila v sebi.

»To je zaradi mojega krivega pogleda,« je razložila ženska, »zato ker škilim!«

»Nič ne de,« je vzkliknil moški, kot bi bil iz sebe, »jaz imam rano na želodcu!«

In vrgel se je proti njej, da bi jo objel, a ona je že zbežala med sencami hodnika. Inženir ji je sledil in došel do dnevne sobe, kjer je ostal z odprtimi očmi, kot nekdo, ki je zelo presenečen.

Police knjižne omare so bile natrpáne s knjigami, na mizi in po stolih druge raztresene knjige, kot da bi bile tam zato, da so pri roki. Na naslonjalu fotelja, pod svetilko, zajetna knjiga, odprta s knjižnim znamenjem.

Inženir je vzel knjigo v roke in ugotovil, da je šlo za znan francoski roman. Ta knjiga je bila v katalogu neke druge založbe, ki je bila namenjena prodajalcem, ki so trgovali z ljudmi, ki so resnično brali in katere je on preziral, saj so sklepali le kupčije za malo denarja.

Inženir je komentiral: »Knjiga za bistre ljudi, za ljudi, ki res berejo knjige in se potem hvalijo. Vi ste jo zdaj brali, mar ne?«

Ženska je prikimala in moški je nadaljeval: »Torej vi niste nikoli prekinili z branjem. Niste se spremenili, kot ste mi dali vedeti. Norčevali ste se iz mene in moje metode, kot se zdi.«

Ženska je pojasnila, da v svojem življenju še ni prebrala ene same knjige v celoti, toda ko je odšel njen kolega, je postala rado-

vedna, kaj ga je navduševalo v knjigah. Tiste knjige je kupila, a jih ni mogla prebrati.

Inženir se je zazibal v sredi sobe in žalostno krilil z rokami: »Usmiljenja vredna laž! Vi me nočete užaliti in zahvaljujem se vam, zahvaljujem se vam iz srca. A razumem tudi, da vi nočete vedeti zame, ker ne berem vaših knjig.«

Za hip se je zamislil in nadaljeval: »Da, jaz ne berem vaših knjig in nimam polne glave vsega tistega, kar vi najdete v knjigah: iluzije, same iluzije. Jaz imam v sebi druge stvari — morda bolj zdrave.«

Znižal je glas in zamrmral: »Vi me ne morete imeti za sebi enakega kot moji klienti. S strankami se odkrito spoprimemo in oni me ne zavohajo. Vi, ki berete knjige, pa zavohate vse, zakaj slepite se s tem, kar berete, in postanete ošabni. Jaz sem preprost in bedast nasproti vam, zavedam se tega.«

Ženska je z zelo utrujenim glasom rekla: »Inženir, pojdite domov. Zaspana sem.«

Moški se je takoj obrnil, napotil se je proti vratom, se spustil po stopnicah, sedel v avto in se izgubil v tisti četrti, kjer so si vse hiše podobne in kjer se zdi, da so ulične svetilke tam le zato, da vzbudijo melanholijo.

V dolgih mesecih osamljenosti je mlada ženska odkrila, da se konec koncev knjige lahko celo prebere. Nikoli ne bi mogla prebrati knjige v celoti, toda kakšno stran, morda poglavje, bi lahko.

Ob dolgih zimskih večerih v tistem popolnoma tihem bloku se je tudi v njej prebudila želja, da je vzela v roke knjigo in se lotila branja. Počasi počasi je odkrila, da so ji enolične natiskane črte, ki so jo odvrčale od branja zaradi svoje dolgočasne uniformiranosti, priklicale v spomin glasove.

Tako so besede iz knjig privzele različne tone in jo spominjale na resne ali šaljive osebe, ki pišejo med vrsticami in ki uporabljajo čudne izraze, in natiskane črte niso bile več enake.

Ob koncu zime pa se je zavedla, da so jo besede in stavki, ki jih je prebrala v neki knjigi, prav zato, ker so ji priklicali v spomin glasove, pretresli kot filmi strahov.

Ko je poslušala vsa ta namigovanja in podtikanja o osebah in krajih in dejanjih in čustvih, se je v nji prebudil občutek, ki ga ni mogla obvladovati in zaradi katerega je bila pozorna na vse. Občutek je imela, da so glasovi prihajali izza nekih vrat, ki so se odpirala v temo. Ker je bila sama doma, je poslušala vsak najmanjši šum in spremljala vsako senco, ki se ji je zdela malo nenavadna, saj so ji besede ene izmed knjig vzbudile trepet.

Prav zaradi tega ni mogla nadaljevati s svojim branjem; ne da bi se ji kakšna knjiga zdela neprepričljiva, nasprotno, zato ker so jo

posamezne besede in stavki preveč prepričali, ji porodili preveč vprašanj, ki se jih zlepa ni trudila.

Potem, ko je prebrala eno ali dve strani, je dolgo sedela v naslanjaču v dnevni sobi, žvečila žvečilni z odprto knjigo na kolenih, a je ni pogledala. Hotela je obvladati vpliv, ki so ga imele nanjo besede in se je kazal v tisočih vprašanjih, ki so se gnetla tam, na strani, zaradi tistih besed med vrsticami, namigovanj, ki so se vzdigovali kot vabilo.

V tistih mesecih je kupila veliko knjig, da bi našla eno, katere besede bi jo manj pretresle in ji dovolile, da bi nadaljevala z branjem. To pa se je zdelo nemogoče: ali si je izbrala knjige, ki so ji vzbujale dolgčas, ker ni občutila nobenega trepetu, ali pa je takoj začutila trepet, ki je bil ob vsaki besedi in stavku bolj prepričljiv in ji ni dovoljeval, da bi nadaljevala.

Do te točke je prišla s svojo raziskavo v želji, da bi ugotovila, kaj je v knjigah privlačnega, ko jo je v začetku poletja zmotilo več dogodkov.

Nekega dne jo je prišel inženir počakat pred poslopje, kjer je delala; približal se je in brez ovinkov dejal: »Prebral sem knjigo, ki ste jo vi brali in ne morem reči, da mi ni bila všeč. Dobiva se, pa se pomeniva, tudi zato, ker bi rad dobil od vas nasvet za drugo čtivo. Rad bi veliko bral.«

Odgovorila mu je, da v svojem življenju še ni prebrala cele knjige in da mu nima nič povedati.

Hotel jo je zadržati in ji je zašepetal: »Dajte, gospodična Virginia, odvrzite že krinko pred menoj. Poslušajte, pripravljen sem preiti na vašo stran. Ne zanima me več, če me moji klienti imajo za sebi enakega ali če me zavohajo.«

Z begom proti bližnji ulici se je ona izmaknila nadaljevanju pogovora in nekaj časa ni imela več novic o inženirju, dokler se v začetku julija ni spet pojavil študent, ki ji je zelo pogosto telefoniral in ji pripovedoval o sebi.

Študent se je pred približno mesecem dni vrnil v svoje rodno mesto, oddaljeno kakih šestdeset kilometrov od Milana. Podedoval je nekaj denarja in je v tem času pisal in bral in ni delal nič drugega — kot si je že dolgo želel. Postal je tudi član ozke skupine, katere člani so želeli postati pisatelji, ki jo je vodil odlični kritik mladostnega videza, ki ga je prvikrat slišal govoriti z Aborgastom in je prihajal en večer v tednu v Milano, da bi prisostvoval sestankom skupine.

Študent je ženski po telefonu pripovedoval vse dogodke v zvezi z napredovanjem v karieri. Govoril ji je o njihovih diskusijah, o reviji, ki so jo nameravali osnovati, o člankih, ki jih je nameraval napisati, da bi kaj dokazal, da bi koga raztrgal ali da bi zrušil kakšno takratno prevaro.

Ženska pri telefonu ga je tiho poslušala. Ko je bila doma, je imela navado govoriti sama s seboj in med temi telefonskimi pogovori si je večkrat zaželela, da bi se tako pogovarjala in se razvedrila; z roko je prekrila slušalko in pustila študenta, da je govoril, dokler je hotel.

Nekega večera pa je on omenil nekaj, kar je — čeprav je bila zmedena — vzbudilo njeno pozornost kot zvonec. Rekla mu je, naj ponovi, kar ji je povedal, in študent je ponovil: med zadnjim tedenskim sestankom skupine bodočih pisateljev se je kar naenkrat obrnil in kdo je sedel v senci na koncu sobe? Brkati inženir, da, prav on; poslušal je njihovo razpravo o znanem romanu.

Kaj je brkati inženir delal na tistih sestankih, ne vemo. Vendar pa se je pojavil več tednov zapored; sedel je v senci na koncu sobe in poslušal razprave o znanih knjigah. Tako je po telefonu pripovedoval študent književnosti, ki ga je inženirjeva prisotnost spravljala v zadrego, zdela pa se mu je tudi skrivnostna.

Avgusta se je mesto izpraznilo, četrt je bila bolj prazna kot kdajkoli, če ne štejemo psov, ki so se potepali ali ležali na pločniku. Bil je to čas dopustov in nekega večera je študent predlagal mladi ženski, da bi šla z njim na morje. Ali bi ji bilo vsčč preživeti teden dni na obali? V redu, naslednjega dne ob desetih bo prišel z avtom ponjo. Toliko ji je želel povedati!

Naslednjega dne, veliko pred dogovorjeno uro, je mlada ženska odšla na postajo in odpotovala z vlakom v Codogno, kjer je ostala cel svoj dopust.

V Codogno je bila sama, sestra je z družino odšla na morje. Vsak večer je poslušala besede ene knjige in zdelo se ji je, da so ob odprtem oknu drugače učinkovale nanjo.

Predala se je tistemu trepetu in ni več prenesla občutka nevarnosti. Nehala je žvečiti, potem pa je zaslišala glasove, ki so ji v tišini govorili, da je bila okoli nje brezkončna noč, da je bilo njeno telo v katerikoli točki sveta mirno kot naslanjač, v katerem je sedela. Osamljenost je prihajala k njej kot obljuba in omagana je zaspala.

V začetku oktobra je končno izšla prva številka revije prihodnjih pisateljev, ki jo je vodil mladostni kritik. Študent književnosti je objavil članek, ki je takoj postal popularen zaradi bliskovite metode, s katero je raztrgal nekaj knjig, nekaj filmov in drugih stvari. Omenili so ga tudi v narodnem dnevnem časopisu kot dober primer sarkastične proze, čeprav brez povezave (vsebovala je ogromno anakolutov).

Neke nedelje se je študent pojavil na vratih mlade ženske, ji pokazal revijo s svojim člankom ter časopis, ki je govoril o njem. Ženska ga je morala poslušati približno šest ur.

Najprej je pripovedoval, kaj se je zgodilo med zadnjim sestankom njihove skupine, medtem ko so razpravljali o uspešnem romanu, ki je pred kratkim izšel. Brkati inženir je kot ponavadi sedel v senci na koncu sobe, nenadoma pa je vstal in z zlomljenim glasom za-

kričal: »Dovolj, dovolj! Tega ni več mogoče prenašati!« Potem se je opotekajoč in čisto pretresen odpravil proti izhodu. Nihče ni razumel, kaj je hotel z vzklikom povedati — zdel se je kot norec.

Po tej pripovedi je študent začel govoriti o svojem napredovanju v literarni karieri. Zavedal se je, da se je bilo v tej veji treba uveljaviti in sodelovati na številnih kongresih — on se je do takrat udeležil že osmih kongresov znanih kritikov in pisateljev. Uveljavil se je tudi s člankom v reviji in napisal je že drugega, ki naj bi vzbudil še večjo pozornost kot prvi zaradi izjemno dobrih kritik, s katerimi je raztrgal avtorje.

Razložil je tudi, da je bila tudi to dobra metoda, če si si hotel utreti pot, in da je celo kritik po imenu Aborgast postal znan ravno zaradi člankov, polnih kritik, s katerimi je raztrgal avtorje. Študent je bil zelo zadovoljen s svojim novim člankom, saj je na par straneh raztrgal kar pet znanih romanov, tri zelo znane filme in poleg Goetheja nekega rock pevca in dva ameriška astronava.

Že eno uro ga mlada ženska ni več poslušala in je začela govoriti sama s seboj, da bi se malo razvedrila. Med večerjo je študent razglabljal o čudnem inženirjevem obnašanju, ki se mu je morda zmešalo, prav gotovo pa je bilo zoprno in nevljudno. Ona pa ni več poslušala, ker je bila pozorna le na svoje govorjenje.

Kar naenkrat pa je študent vprašal: »Kaj pa delaš? Ali se pogovarjaš sama s seboj?«

In ona je naglas nadaljevala misel, ki jo je razvijala o besedah iz knjig: »To je kot v otroštvu, ko se nam zdi, da hočejo nekatere besede povedati kdovekaj. Ali pa ko nam nekatere ceste, kaka hiša ali senca hočejo kdovekaj povedati. Ni mogoče, da nam vse te stvari vzbudijo trepet prav zato, ker niso nič?«

In študent je malo razdražen vprašal: »Kako niso nič? Kaj ti vendar pade na pamet!«

In mlada ženska je razložila: »To so občutki, ki izginejo iz trenutka v trenutek. In potem ne veš več, kaj so.«

Študent je vstal in je odgovoril: »Ali lahko zvem, kaj bi rada doseгла s temi tvojimi govori? Kaj dokazuje vse to, kar si rekla? Zakaj se že enkrat ne odločiš in ne prebereš česa resnega?«

Še vedno je bil zelo razdražen; pobral je svojo aktovko in svoj članek in stekel stran, da bi ujel vlak.

Konec oktobra si je ženska našla stanovanje v neperiferni četrti, vendar stanovanje še ni bilo nared in morala bi počakati še mesec dni, preden bi se lahko vselila. Med tem časom se je s prvim jesenskim dežjem spet pojavil inženir. Počakal jo je pri izhodu njene službe. To je bilo njuno zadnje srečanje.

Zdaj sta tam, zapuščena na sredi prostranega trga v senci treh nebotičnikov v obliki paralelopipedov, ki imajo neskončno število majhnih oken, ki se jih ne da odpreti in sestavljajo gladke in bleščeče povr-

šine naloženih stavb. Brkata oseba se približa ženski in ji oprezno zašepeta: »Preiti hočem na vašo stran, vi morate poslušati, kar vam bom povedal o knjigi, ki sem jo prebral. Že trikrat sem jo prebral. Vsekakor moram govoriti z vami.«

Ženska ga je spomnila: »Inženir, jaz vas ne morem več prenašati. Razumite vendar to!«

Moškega je to čisto zbegalo in po kratkem premoru je spregovoril: »Jaz sem vajen biti jasen s svojimi strankami, zato ker vem, da so preproste in niso lažnive.«

Ženska ga je prekinila: »Če me pridete še enkrat iskat, bom telefonirala vaši ženi.«

Inženir je spet nadaljeval pod hišami, polnimi majhnih oken, ki se jih ne da odpreti: »Vi bralci knjig ste pa res čudni! Očitno je, da se imate vsi za ne vem kaj. In zaradi svoje nesposobnosti, da bi koga sprejeli, se skrivate za zadržanostjo ali pa govorite, ne da bi komu govorili. Opazil sem, da le redko lahko nekemu drugemu pogledate v oči. Gospodična Virginia, zakaj?«

To zadnje vprašanje je postavil gospodični Virginii, ki je bila že daleč na prostranem trgu in ga ni slišala in tako je bilo, kot da moški ne bi nič rekel.

Ko je bila že daleč, je razmišljala o vseh teh prošnjah po pozornosti, ki sta jo od nje pričakovala študent in brkati moški, in začela je govoriti sama s seboj.

Uro kasneje je hodila po ulici, polni izložb, in opazila, da so tudi besede z reklam na zidovih, po plakatih, v trgovinah od nje pričakovale pozornosti. Zdelo se je, kot bi vse na nekaj namigovala, a drugače kot tiste iz knjig, zato ker niso vzbujale trepeta. Bile so tam le zato, da so rekle: »Ti me razumeš, ne?«

Če je hodila hitreje, je imela občutek, da so tudi neonske luči v izložbah namigovala — tudi one zato, da bi vzbudile pozornost. In namigovala so tudi obleke ljudi, frizure, ure, pisane plastične jakne ljudi, govorile so vedno isto stvar: »Ti me razumeš, ne?«

Tudi ko je gledala gibe ljudi, se ji je zdelo, da nekaj vidi. Pogledi, ki so si jih izmenjevali, način hoje, ki so jo privzeli, kako so se obrnili, ko so z očmi kaj iskali po izložbah, so bili vedno gibi, ki so hoteli reči isto stvar. Vsi so govorili: »Ti razumeš, kdo sem, ne?«

Ta govoric gibov in namigovanj ni bila nič drugačna od njene govornice, le da je bila obsežnejša. Tista cesta je bila kot velik um, kjer so tavale besede in misli senc, ampak zdelo se je, da se sence v obtoku sramujejo, da so sence, in so vedno pričakovale pozornosti, da jih ne bi imeli za sence. In tako so se vsi zamenjevali za nekaj drugega.

Sence, ki so se sramovale, da so sence, so se drenjale na majhnem prostoru na cesti, preko katere so se raztezale neskončne pro-

stranosti, ki so bežale v nedogled. Na tistem prostoru je bil v zraku prah ki se je usedal v vse vogale, pokrival vse sence in predmete; usedel se je na neonske luči in na izložbe. To je bil čuden prah — poneumlil je vse, česar se je dotaknil, in nič ga ni moglo zadržati, saj se ve, da se prah vtihotapi v vsako luknjico.

V svoji viziji je mlada ženska mislila, da je bil tisti prah del tal, da je le težka kvaliteta zemlje, ki se je zaradi vetra dvignila in izoblikovala velik oblak prahu, ki je ovijal sence s težko neumnostjo ali z nejasnim začudenjem, da so sence.

Toda zakaj potem vse tiste zahteve po pozornosti, ki so jih sence vedno prinašale s seboj? Zakaj vsa ta namigovanja brez trepeta v njihovih besedah in kretnjah?

Takrat se je zavedla, da so se mimoidoči obračali in jo gledali, ker je govorila naglas. Malo je bila v zadregi, takoj zatem pa je stvar ni več motila, zato ker je pomislila: »Sicer pa, morda je vse to, kar se dogaja, zmeta.«

Nekega jutra je v pisarni slišala, da je brkati inženir umrl. Zaradi prevelike hitrosti se je zaletel v križišču v Lambratu. V pisarni so kolegi govorili, da je bil zadnje čase zelo spremenjen, da je zamenjal posle, da se je lotil branja knjig in je vsem težil, ko je hotel o tem govoriti. Ubožček, bil je tako dober prodajalec in vodja oddelka! Kdove kaj se mu je zgodilo!

Komaj se je vrnila domov, je znosila vse svoje knjige na cesto in jih pustila ob smetnjaku, saj se je hotela odkrižati vseh knjig. Z dvigalom je šla večkrat gor in dol po tistem bloku, ki se je zdel vedno neobljuden, in ob polnoči se je rešila vsega potiskanega papirja, ki ga je imela doma.

Odkar je besede in stavki iz knjig niso več vznemirjali kot filmi strahov, ker se je naučila predati trepetu, se ji je zdelo, da vidi v tistih črnih znakih nekaj še bolj vznemirljivega.

Kot se ji je dogajalo z napisi po cesti in z ullačnimi plakati, ki jih je bežno opazila, tako je mislila, da vidi v natiskanih črtah nekaj negotovega in nedoločenega — kot nema vizija, zaradi katere so se besede vznemirile.

Zdelo se ji je, da so napisane besede in besede nasploh pošiljale signale, da bi vzbudile pozornost z najbolj čudnimi namigovanji. A bilo je, kot da bi namigovale zato, da bi rekle: »Poslušaj, zdaj ti bomo nekaj povedale,« potem pa ne povedo ničesar, in to le zato, da bi onemogočile prehod tuji viziji, ki ni imela daru govora in se je pojavila tam zunaj.

Enkrat ji je prišlo na misel, da so vsi stavki iz knjig, iz časopisov in z reklamnih izveskov imeli le en cilj — preprečiti, da bi se pojavila tista nema vizija, in odvrniti zadrego, ki jo njena misel povzroči.

Zjutraj, ko je šla v pisarno, se je v dvigalu znašla nasproti oseb, ki jih je poznala ali pa ne. Ko se je tista nema vizija prikazala v tišini sekunde in v pogledih, ki so se slučajno srečali, so tudi tam stavki takoj prihiteli, da bi onemogočili prehod grožnji: »Kako gre?«, »Kakšna vročina danes!«, »Si videl tekmo na TV?«

V pisarni je opazovala moške in ženske, ki so razpravljali, in opazila je, da so stalno krilili z rokami, da bi pokazali, da razpravljajo. Kaj so govorili? Vedno stvari, ki so jih drugi že poznali. A za vse je bilo — tako se je zdelo — zelo pomembno izgovoriti stavke in pokazati, da hočejo nekaj povedati, pa čeprav na koncu niso nič povedali, oziroma vzbuditi pozornost drugih, da pač govorijo. Včasih so osebe, ki jih je opazovala, hlinile presenečenje in kakšen izmed njih je dokazal, da ni ničesar, čemur se čuditi. Drugekrat so hlinili bolečino in kakšen je s kretnjami pokazal, da se zanima za bolečino. Vedno so bili pripravljeni pokazati, da nekaj izražajo, da bi zadržali vsako nemo vizijo.

Ko se je v daljni periferni četrti sama pogovarjala, se ji je zdelo, da so jo knjige pripeljale do tega, da si je ustvarila preveč idej in da je vsak trepet ustvaril nove ideje in da toliko idej v glavi pomeni veliko nesrečo.

V pisarni je videla le še uprizoritev stavkov, ki so bili izmenjani zato, da bi utišali misel, ki spravlja v zadrego, in da se ne bi pojavila neznan vizija. Da bi se pomirila, je začela vneto žvečiti košček žvečilnega in si rekla: »Oni so drugi.« In mislila tudi: »Kdove v katerem filmu so oni.«

Konec novembra se je preselila v prazno, na novo zgrajeno hišo, kjer ni bilo ene same knjige in ničesar, kar bi jo spominjalo na tisto uprizoritev, ki jo je videla v drugih. Pa vendar je bila tista čudna reč tam, na nemi površini zidov, na oknih, pobarvanih z vijolično barvo, ali v nenavadno temnih kotih hodnika. Pred tisto nemo vizijo, ki jo je neprestano opazovala tam zunaj, je morala govoriti sama s seboj in poskušati biti vesela.

Le stara ulična svetilka v parku nasproti hiše ji je, ko se je ob zatonu prižgala, dala uteho, ko jo je s plemenito gesto pozdravila: »Zdravo! Tudi to noč smo tukaj.«

Januarja je morala sodelovati na tiskovni konferenci svoje založbe, kjer so predstavili zbirko novih romanov, ki so imeli velik odmev. V sali so sedeli predavatelji, kritiki in pisatelji, novinarji in vodilni delavci založbe ter nekaj bodočih pisateljev, katerih romane so nameravali izdati.

Po uradni predstavitvi je mlad strokovnjak založbe dejal: »Smo v obdobju razširitve tržišča in misliti moramo na nove pobude, ki bi šle v korak s časom. V sektorju romanov prisiljeno vsakdanji jezik in kultura krize ne prepričata več nikogar. Najti moramo način za širšo komunikacijo in ga prenesti na področje čustev. Vemo,

kaj hočejo ljudje brati, saj dobro poznamo njihova čustva in lahko jim to ponudimo.«

Starejši predavatelj, kot bi ga prebudila opojnost stavkov, je vstal in izjavil: »Dandanes so vsi pisatelji dolgočasni in ne razumem, zakaj morajo založniki še vedno izdajati njihova dela. Prebral sem tudi nekaj avantgardnih knjig, a vse so resnične svinjarije!«

Eden izmed vodilnih delavcev založbe je na hitro prevzel besedo, da bi pomiril duhove: »V zvezi s tem ne morem nič reči, ker nisem strokovnjak na tem področju. Toda zavedajmo se, da dandanes v natisnjenih knjigah ni več avantur kot v času našega otroštva, zdaj so v financih, kjer je denar. Vzemite za primer ljudi iz leasinga — ideje se porajajo le tam, kjer cinglja denar in treba je vse izkoristiti. Odveč je moralizirati, zakaj posli niso nič drugega kot izkoriščanje.«

Se preden se je konferenca končala, je ženska odšla. V svoji pisarni je našla sporočilo študenta književnosti, ki jo je hotel videti zaradi zelo pomembne stvari.

Zmenek sta imela v kavarni, a študent je bil nestrpen in ji je šel naproti med golobi na trgu Duomo. Pripravljalo se je k nevihti; vsi golobi so bili vznemirjeni in so letali v kratkih in pogostih krogih ter brezciljno krožili po zraku. Komaj je študent od daleč zagledal žensko, ji je stekel naproti in ji pokazal sveženj listov, rekoč: »Napisal sem roman o bralcih knjig! Alegoričen roman!«

Takoj ji ga je hotel zrecitirati, kar tam med golobi, ki so skušali zbežati pred sunki vetra. Rekel je, da je bil zelo zadovoljen s svojim romanom, ki ga je napisal v petnajstih dneh, ko je končno razumel vse o knjigah in o bralcih knjig. Kadil je cigareto za cigareto, saj je bil razburjen, ker je končno vse razumel.

Roman se je začel takole: mlad literarni kritik mora vedno sodelovati na simpozijih kritikov in pisateljev, na simpozijih, na katerih sodeluje veliko ljudi, ki dneve in dneve govorijo, ne da bi se ustavili. Nekega lepega jutra, ko se zbudi v hotelu, kjer je bil nameščen v času enega teh simpozijev, se mu pripeti resnično grozna stvar.

Literarni kritik se prebudi in groza ga je stavkov, vseh stavkov, ki jih izreče ali napiše on ali kdo drug. Ne ve dobro, kaj se mu dogaja, a zaželi si, da bi bil trdno priklenjen na posteljo, da bi mu za kakšno leto zamašili usta z obližem, da bi se lahko v tišini vdal grozi stavkov, ki mu prihajajo iz ust, tako da je čisto iz sebe. Z gotovostjo čuti, da kadar nekdo govori, ni nikoli on sam, vse, kar stavki povedo, nima nobene zveze s tistim, ki jih izgovori ali napiše, in da govori le zaradi grozne dolžnosti, da moraš celo življenje govoriti drugim.

Ko telefonira v upravo hotela in vpraša, če bi ga lahko za kakšno leto zavezali na posteljo in mu zamašili usta in ušesa, nihče ne razume, da ga je groza stavkov — imajo ga za zmešanega in pripeljejo ga v bolnišnico.

Golobi na trgu Duomo so zaradi sunkov vetra neenakomerno vzletali, velikokrat so se zaleteli drug v drugega in izgubljali perje. Ženska se je z dolgimi koraki odpravila proti galeriji, ki je gledala na trg, in si poiskala kavarno, študent pa ji je ves nestrpen sledil, saj ji je hotel povedati nadaljevanje svojega romana.

V nadaljevanju romana je kritik v bolnici v prisilnem jopiču; dajo mu pomirjevala, da bi dolgo spal. Med tem dolgim spanjem veliko sanja in te sanje so osrednji del romana.

Sanja, da je v nekem mestu sredi brezmejne puščave. Jasno mu je, da se vsi prebivalci tu na smrt dolgočasijo, saj je življenje sredi puščave, ko vidiš samo kupe peska, še kar dolgočasno. Sanjač pa vidi po cestah nekaj prebivalcev s knjigo v rokah, nekateri berejo, sedeč pod drevesom, drugi hodijo sem ter tja po puščavi, kot bi bili pogreznjeni v globoko začudenje. Čez nekaj časa razume, od kod izvira tisto stanje začudenja: to so bralci knjig, pogreznjeni v neskončno začudenje zaradi prebranih knjig, zaradi zgodb ali dolgočasnih pogovorov, ki so jih morali prebrati v knjigah.

Sanjač dojame tudi, da se ti začudeni ljudje ne morejo več ločiti od knjig, ker jih je prevzel popoln dolgčas knjig, in ne uspe jim več priti k sebi. Ob opazovanju nekaterih izmed njih pa opazi, da je v tistem stanju začudenja tudi neke vrste sreča. Prav zato, ker je dolgčas knjig popoln, jih razreši vsega drugega in vsak drug dolgčas — celo puščavski, ki jim je venomer pred očmi, postane nepomemben.

V galeriji, ki gleda na trg, sta ženska in študent spila v kavarni kavo, medtem ko je on nadaljeval s pripovedovanjem svojega romana. Takoj zatem je ženska rekla, da se mora vrniti v pisarno. Medtem pa je začelo deževati in študent je sledil ženski v dežju, da bi ji povedal preostanek svoje zgodbe.

Zgodba se nadaljuje takole: sanjač med potepanjem po mestu v puščavi sreča veliko prebivalcev, preoblečenih v arabske kamelarje. Ti vozijo naokoli polne vozove knjig, da bi jih razpečevali med bralci. Ti lažni arabski kamelarji organizirajo karavane za prečkanje puščave in vsakič peljejo s seboj na kupe knjig, ki jih kasneje skušajo prodati tako tistim, ki so začudeni, kot drugim prebivalcem, ne da bi delali razlike med knjigami, ki jih imajo s seboj, in osebami, katerim jih prodajo. Začudeni ne opazijo ničesar, saj jim zadostuje najti srečo popolnega dolgčasa, ki omili puščavski dolgčas.

Tu pa so tudi drugi prebivalci, preoblečeni v gangsterje, ki protestirajo trgovcem in naokrog govorijo, da ločijo med dobrimi in slabimi knjigami in ne pustijo, da bi jih lažni kamelarji prevratali. Naokrog govorijo, da vedo, kaj je lepo, resnično, dobro; ves čas se vsem predstavljajo kot ljudje, ki znajo ocenjevati te stvari in torej lahko ocenijo katerokoli stvar in lahko vsem razložijo, kaj je treba narediti, reči, misliti. Potem gredo ti ocenjevalci težit za-

čudenim bralcem in kritizirajo njihovo turobno srečo ter jim razlagajo, kaj bi bilo treba brati.

V svojih sanjah se sanjač znajde na simpoziju teh ocenjevalcev, oblečenih v gangsterje, in tu ima čuden občutek, da je mrtev. Kot mrlič pa na simpoziju ne more ločiti lažnih kamelarjev od lažnih gangsterjev, saj so vsi preoblečeni v astronaute. Poslušá dolg govor enega izmed astronautov, ki govori o knjigah in pisateljih, in ta govor se mu zdi tako neznosen, da kar naenkrat ne zdrži več, se vznemiri in zakriči: »Dovolj, dovolj! Tega ni več mogoče prenašati!«, pa čeprav je mrtev. Ko se tako vznemiri, se zbudi v hotelu in groza ga je stavkov, vseh stavkov, ki jih izreče on ali kdo drug.

Prebudi se v istem hotelu, kjer se je že zbudil, z istim groznim občutkom. Ko ga spet prepeljejo v isto bolnico, ga oblečejo v isti prisilni jopič, končno dojame, kaj se z njim dogaja — dojame, da ga bo v ciklusih, ki se bodo ponavljali v nedogled, dokler ga nekaj ne bo odrešilo, groza stavkov, da ga bodo zaprli v bolnico, da bo sanjal o mestu v puščavi ter o začudenih bralcih knjig.

Na trgu Duomo so golobi delali vse bolj nepravilne in čudne kroge, niso več vedeli, kam bi zbežali pred dežjem. Študent je želel zvedeti, kaj ženska misli o njegovem romanu, preden bi ga odnesel k založniku. Tako jo je vprašal: »Torej, kaj praviš? Misli na to, da je to vizija, alegoričen roman, kot se jih je včasih pisalo.«

Ženska se je ustavila na dežju in mu odvrnila: »Jaz ne vem, kako se je včasih pisalo romane. Toda če obstaja Bog, gotovo ni zadovoljen, da si ustvarimo preveč idej o tem, kar se dogaja, in niti, da poslušamo tiste, ki preveč govorijo. Jaz sem te že dovolj poslušala, zdaj pojdi svojo pot in ne telefoniraj mi več.«

Nekaj let kasneje sta se bivši študent književnosti in bivša mlada ženska brez poklica poročila.

Kot romanopisec ni on imel nobenega uspeha — noben založnik ni sprejel njegovega čudnega romana. Takrat se je odločil, da bo spremenil življenje, da bo končno postal drug človek. Poskusil je mnogo poti, prehodil je veliko mest, prehodil kar nekaj puščav in srečal določeno število zmajev in pošasti. Potem se je vrnil v svoj kraj in sedel na stol ter resno razmišljal o tem, da bi se obesil. Odvrnila ga je misel, da bi ga drugi potem morali najti mrtvega, torej v precej deprimirajočem stanju, v stanju, ki ga le težko sprejmejo v okolju, ki kaj velja.

Nekega dne se je spet prikazal pred bivšo sostanovalko, ji prisegel, da se je spremenil, da je postal resnično druga oseba in dejal, da se želi poročiti z njo. Ona ga je cel dan poslušala, opazila, da se ni prav nič spremenil, in privolila v poroko.

Tako se je končala zmedena mladost našega bivšega študenta književnosti. Postal je literarni kritik — kot oseba iz njegovega romana — in zdaj piše recenzije za odmeven tednik.

Metoda, katere se je naučil v prvih mesecih obiskovanja fakultete, s katero se lahko hvališ, da si dobro razumel prebrane knjige, je postala njegova življenjska pot.

Pravi, da je v njegovem poklicu to skoraj pravilo: nekdo piše, da se pobaha, da je nekaj razumel, dokler ga kdo ne vzame resno in mu ponudi delovno mesto. Z namenom, da bi ga resno vzeli, je on raztrgal neskončno število stvari, ki ga enostavno niso privlačevale. Niti sam ni vedel, kaj počne, a nekdo ga je vzel zares in zdaj je zaposlen.

Pravi, da ga vsake toliko obidejo dvomi in ne ve več, če govori in piše on ali nekdo drug. Kot bi bil nekdo drug, o katerem on ve vse, ki živi z njim in mora vsak teden nekaj napisati in hliniti, da ve, o čem govori. Velikokrat se počuti zelo samega v družbi drugih.

Včasih ga povabijo na kak simpozij kritikov in pisateljev, kjer sodeluje veliko ljudi, ki dneve in dneve govorijo. Toda on se jih ne udeleži, ker se boji, da bi ga zagrabila groza do stavkov in da bi se začel ciklus brezizhodnih ponovitev — kot pri osebi iz njegovega romana. Na srečo pa ga še ni zagrabila groza do stavkov, sicer bi ne mogel pisati svojih tedenskih recenzij.

Poleg pisanja recenzij pa mora vsake toliko opraviti nekaj intervjuja in danes je intervjuval starega pisatelja, ki piše turobne knjige, ki nimajo veliko uspeha. Zdaj ponovno prebira intervju in nekateri stavki starega pisatelja ga začudijo, ob njih dobi občutek nevarnosti.

Pomisli: kaj bodo rekli o tistih stvkih bralci, ki hočejo jasne ideje? In kaj bodo menili drugi kritiki, ki imajo radi tako jasne ideje?

Da, toda konec koncev, kaj pa je v besedah jasno in kaj ne? Vse se zdijo tako prozorne, a kaj hočejo zaman povedati?

Glede na to, da drugi, ki govori in piše za nas, hoče biti vedno na varnem, moramo — zato, da je miren — vedno hliniti, da smo docela razumeli, kar poskušajo zaman povedati besede. Sramota je ogenj, ki uniči to hlinjenje, toda kako drugi besni in cepeta, da bi se rešil v svojih prepričanjih!

Če bi le mogel raztrgati, uničiti, da bi s papirja izginile besede starega pisatelja, bi si drugi že oddahnil. Vendar besede ostajajo tam, tudi one so se pojavile v širnem svetu kot deževniki v zemlji.

Zelo osramočen in dokončno izgubljen bivši študent na koncu kot zaključek napiše:

»Vse, kar napišemo, je prah že v trenutku, ko je napisano, in prav je, da se izgubi z drugim prahom in pepelom sveta. Pisanje je način, s katerim porabiš čas in mu izkažeš spoštovanje, ki si ga

zasluži: čas da in vzame in kar ti da, je le to, kar ti vzame, tako je vsota vedno nič — nebstveno.

Mi bi radi proslavljali to nebstveno in praznino, senco, suho travo, kamne zidov, ki se rušijo, in prah, ki ga dihamo.«

Prevedla Metka Ferluga

Gianni Celati se je rodil leta 1937 v Sondriu, trenutno pa živi v Bologni, kjer na tamkajšnji univerzi predava filozofijo. Pri torinskem Einaudiju je izdal štiri romane: *Comiche*, 1971, *Le avventure di Guizzarda*, 1973, zanj je dobil nagrado Bagutta, *La banda dei sospiri*, 1976, *Lunario del paradiso*, 1978, ter knjigo esejev *Finzioni occidentali*, 1975, 1986². Pri Feltrinelliju je objavil zbirko kratke proze *Narratori delle pianure*, 1985, in si z njo pridobil kar dve laskavi priznanji, nagrado Cinque Scole in Ginzane-Cavour. Pred izidom je reportaža o padski nižini z naslovom *Verso la foce*.

Veliko je prevajal, zlasti angloameriške in francoske avtorje: Swifta, Célineja, Twaina, Barthesa, Londona, Melvilla in Gerhardieja. Pričujoča zgodba je ena izmed štirih kratkih zgodb iz njegove zadnje zbirke *Quattro novelle sulle aparenze*, Feltrinelli, 1987.